

Gadamer'iri Hakikat Anlayışının iki Kaynağı ve Hermeneutik'in Görevi

Yücel DURSUN*

Özet

Bu çalışmada, Gadamer'in hakikat anlayışını belirleyen iki temel hakikat anlayışının olduğu savlanmıştır. Bunlar, Heideggerci ve Hegelci hakikat anlayışlarıdır. Ayrıca bu hakikat anlayışları belli açılardan Gadamerci hermeneutik görevi belirlemiştir. Çalışma boyunca, hermeneutik görevin, Hegelci hakikat anlayışına bakan yüzünde özneye hermeneutik işleminde daha teorik bir görev yüklediği, buna karşılık, Heideggerci hakikat anlayışına bakan yüzünde ise, özneye nispeten pratik bir görev yüklediği savı temellendirilmeye çalışılmıştır.

Hermeneutik durumun aydınlatılmasında üstlenilen bu ikili rolün, Gadamer tarafından başarılı bir şekilde bir potada birleştirilmiş olduğu, sonuç bölümünde vurgulanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Hermeneutik, hakikat, hermeneutik görev, Gadamer, Heidegger, Hegel.

Abstract

In this study, it is argued that there are two conceptions of truth, which determine that of Gadamer. These are the conceptions of truth of Heidegger and of Hegel. They also determined Gadamerian hermeneutic task in some respects. Through the study, it is tried to justify the argument that task of hermeneutic imposed to subject a more theoretic task when Hegelian truth conception is considered while it imposed to the same subject proportionally practical task when Heideggerian truth conception is considered in hermeneutic procedure.

In the conclusion, it is emphasized that these two kinds of role that are imposed to subject were successfully melted in one crucible by Gadamer from the point of view of illuminating of hermeneutical case.

Keywords: Hermeneutics, truth, task of hermeneutics, Gadamer, Heidegger, Hegel.

* Araş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü

Giriş

Bu yazıda Gadamer'in hakikat anlayışının, onun hermeneutik'e atfetmiş olduğu görevi sıkı sıkıya belirlediği ileri sürülecek ve onun hakikat anlayışının bu bakımdan iki yönünün, yani Hegelci ve Heideggerci yönlerinin hermeneutik'e bir bütün içerisinde ayrı roller biçtiği gösterilmeye çalışılacaktır.

Bu amaç doğrultusunda yazının birinci bölümü Gadamer'in hakikat anlayışına ayrılmıştır. Bu bölümde, Gadamer'in hakikat anlayışı, onun bütün felsefesini etkilemiş olan Hegel ve Heidegger bağlamında ele alınacaktır. İkinci bölümde bu anlayışın hermeneutik'e nasıl bir görev yüklediğini belirlenmeye çalışılacaktır. Ayrıca bu bölümde, Gadamer'in ortaya koyduğu hermeneutik görev karşısında, anlamak isteyen öznenin nasıl bir konuma yerleştiği saptanmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda öznenin konumunun değerlendirildiği bölüm ise sonuç bölümüdür.

Gadamer'in Hakikat Görüşü

Gadamer'in *magnum opus*¹ M olan **Hakikat ve Yöntem** adlı yapıtının ismine bakan bir kimse, onun bu yapıtta bir "Hakikat" kuramı geliştirdiğini ve bununla da ilişkili olan bir "Yöntem" belirlemesinde bulunduğunu düşünebilir. Fakat Gadamer bu yapıtında ne doğrudan bir hakikat tanımı vermiştir ve bir hakikat kuramı oluşturmuştur ne de yöntemin nasıl olması gerektiğine ilişkin belirlemelerde bulunmuştur. * Fakat bununla birlikte, o bu yapıtında ve başka yazılarında da, felsefi hermeneutik adını verdiği hermeneutik yaklaşımını betimlerken, "*dile gelen hakikat*", "*paylaşılmaya çabalanan hakikat*" (Gadamer, 1989:xxii-xxiii) ya da "*gelenekten bize konuşan hakikat*" (Gadamer, 1989:xxi-ii)... gibi ifadelerde bulunur. Bu ve başka ifadeler, onun hakikat anlayışını anlamamızda anahtar görevi görebilecek nitelikteki ifadelerdir. Ancak onlar, yalnızca bir anahtar olarak kaldıkları sürece hiçbir kapıyı açmayacaklardır. Bizim bu makaledeki amaçlarımızdan biri de zaten, bu tip anahtar ifadelerin ait olduğu kilidi, yani *odağı* bulmaktır.

İşte bu amacı gözeterek, Gadamer'in, Schleiermacher'den beri sözü edilen "anlama döngüsü" denilen *fraction'a* nasıl baktığına göz atmamızda yarar olacaktır. Çünkü, bu yazıda ileri sürüleceği gibi, "anlama döngüsü" denilen şeydeki temel ontolojik yan, Gadamerci hermeneutik - ve bunun yanı sıra hakikat- anlayışının adeta *minyatürize* edilmiş halidir.

Anlama döngüsü, Gadamer'in dediği gibi, "tekilden bütünü, bütünden tekili anlamamız gerektiğine dair" eski retorikten kaynaklanan bir hermeneutik kuralla ilintilidir. (Gadamer, 1988:68) Gadamer bu döngüyü yabancı dil öğrenmeyle örneklendirir. Örne-

¹ Bu konu Gadamer'e ilişkin literatürde de yer almıştır. Bkz. örn. (Ambrosio'dan aktaran Lammi, 1991b:439)

ğin bir cümleyi çözümlediğimiz ya da yorumladığımızda, cümleyi parçalara ayırıyor ve öncelikle bu parçaları anlamaya çalışıyoruz. Daha sonra parçalardan çıkan anlamla bir birleşik anlama gidiyor ve bütüne yönelik bir anlam çıkarıyoruz. Bir sonraki cümleyle birlikte tekrar parçalara iniliyor ve bu parçaların anlamının birleştirilmesi yoluyla ve önceki cümlelerin anlamı da hesaba katılarak tekrar bütüncül anlama çıkılıyor. Sonra gerektiğinde bu bütüncül anlam yeniden gözden geçiriliyor. Ve bu şekilde devam ediyor... Dolayısıyla, bu anlama çabası bir döngü olup, önce bütünden parçaya, sonra tekrar bütüne doğru işlemektedir. (Gadamer, 1988:68) Gadamer, çözümleme sürecine, başlangıcından beri bir önceki bağlamdan da kaynaklanan bir anlam beklentisinin rehberlik ettiğini de belirtir. Tabii ki bu beklenti yukarıdaki sözü edilen döngü gereğince düzeltilmektedir. "Anlam beklentisi" Heidegger'in anlama döngüsüne bakışından oldukça etkilenen Gadamer tarafından, yine Heideggerci bir terim olan "Projeksiyon" terimiyle ilişkilendirilir: Anlama döngüsü kısır ve formel bir döngü olmayıp daha fazla şey ifade etmektedir Heidegger'e göre. Çünkü bir metni anlamak isteyen bir kimse daima bir projeksiyon yapar. Bu projeksiyon metni ilk anlama anından itibaren başlar ve bütün anlama yönelik yapılır. Doğaldır ki bunun nedeni, o kimsenin metni bir anlam beklentisiyle okumasıdır. Bu anlam beklentisi dahilinde, anlamın bütününe yönelik projeksiyonlar yapan ve bu projeksiyonları metnin tam olarak anlaşılması yönünde sürekli ziyaret eden kimse anlamaya, Heidegger'e göre, ön-görüşler, önyargılarıyla yönelir. Ve sonra bu önyargılarını, ön-görüşlerini, metnin bütünüyle anlaşılması yolunda, yani "nesnelere uygulama" durumunda bir anlamda riske eder, test eder (Gadamer, 1988:72). Bu şu demeye gelir ki, "nesnelere uymayan" öngörüşler, önyargılar bu süreç içinde elenir, uyanlar ise güçlenerek ve yenilenmiş bir şekilde çıkarlar.

"Anlama döngüsü" ve Heidegger'in bu kavrama özellikle, "ön-kavrayış" (fore-conception), "önyargı" (prejudices), "ön-görüş" (fore-sight), "ön-edinim" (fore-having) kavramlarının ışığında bakışı, Gadamer açısından çok şey ifade etmektedir. Bu durumun Gadamer açısından önemini kavramak amacıyla, öncelikle "önyargı"yı biraz açmamızda fayda olacaktır; Gadamer, hocası Heidegger'in bu kavramını anlatırken şöyle der: "Önyargılar hakikati kaçınılmaz olarak bozsunlar diye, zorunlu olarak temellendirilmiş ve hatalı şeyler değildir. Aslında varoluşumuzun tarihselliği, kelimenin tam anlamıyla önyargıları gerektirir ki, bu önyargılar deneyimleyebilmemize yönelmiş başlangıcı oluştururlar." (Gadamer, 1977a:9) Şu halde, "önyargılar" her şeyden önce anlamamızın, dolayısıyla da bir şeyi deneyimleyebilmemizin ön koşuludurlar. Yani herhangi bir anlama ediminin başlangıcında hep önyargılarımız vardır. Üstelik bu önyargılar öyle bilindik anlamlarıyla "kötü", hakikati bozan, çarpıtan şeylerde değildir. Sonra onlar, varoluşumuzun bütün tarihselliğinde başlangıçtan beri varolan ve öteden beri bu varoluşta yer alan şeylerdir. Dolayısıyla, önyargılar "anlama döngüsü"nü kaplamından taşan bir yapıya sahiptirler. Çünkü "yüzleştirdiğimiz şeyin bize bir şey söylemesinin koşu-

ludurlar" (Gadamer, 1977a:9) da onlar. Böylelikle anlama döngüsü, daha geniş perspektifte bir hermeneutik dununu yansıtır. Bu dutumun içinde Gadamer açısından, "tarihsellik", "gelenek", "dil" gibi önemli kavramlar yer almaktadır.

Tıpkı anlama döngüsünün başlangıcında ve de sonrasında her anlama beklentisinin altında önyargıların yattığı gibi, tarihsel olanın da altında, "bize miras bırakılan" (ya da gelenek) tarafından *taşınan* ve "yüzleştiğimiz her şeyin bize bir şeyler söylemesinin koşulu" olan önyargılarımız, ön-kavrayışlarımız, ön-edinimlerimiz vardır. Ve yine, tıpkı anlama döngüsünde bu önyargıların, bu süreç boyunca, anlamın gerçekleşebilmesi bakımından, "nesnelere uygulama"sının olduğu noktada (yani hakiki anlamın çıkartılması noktasında) riske edilmesi, test edilmesi söz konusu olduğu gibi; "miras bırakılan" ile yüzleşilmesi durumunda da, örneğin bir sanat eserindeki hakiki anlamı süzme durumunda, onun kendisini açması için (örtünün kalkması için), önyargılarımız test edilecek, yani, tarihselliğin bitimsiz sürecinde anlamın ancak bir parçasını yakalayan önyargılar birer birer yok olacak, buna karşılık diğerleri ortaya çıkacaktır.

Sözünü ettiğimiz bu benzetim, Gadamer'in hakikat anlayışının kalbinde yer almaktadır ve açıktır ki daha fazla açıklamaya ihtiyaç duymaktadır. Her şeyden önce şu belirtilmelidir ki, bu benzetimde Gadamer'in hakikat anlayışının iki yüzü örtük olarak bulunmaktadır. Bunlar Hegel'in tarihsel ilerleme fikri (ve onun dayandığı hakikat anlayışı) ile Heidegger'in hakikat anlayışıdır. Gadamer'in hakikat anlayışının ve onunla birlikte hermeneutik anlayışının iki yüzünden biri olan Hegelci ilerleme fikrine baktığımızda şunları görmekteyiz:

Her şeyden önce Hegel'in tarihsel ilerleme fikri düşünülürse, tarihsel ilerlemenin "tinin kendini gösterip açması, kendinde olduğu şeyin bilgisine varmak için kendisini işlemesi" (Hegel, 1991a:65) olduğu görünecektir. Dünya tarihinde ortaya çıkan ve bu tarihi oluşturan tin, çeşitli basamaklardan oluşmaktadır. Yani tin, açılma sürecinde bir dizi tinsel düzeyden/basamaktan geçer. Bu basamaklardan uzun uzadıya söz etmek bu yazının konusu dışındadır. Fakat şu kadarı söylenebilir ki, her basamaktan bir sonraki basamağa (örneğin, öznel tin basamağından nesnel tin basamağına), o basamaktaki tinin kendisinin bilincine varılarak geçilir. Böylelikle aynı anda hem nesne hem özne olan tinin bu serüveninin amacı, özgürlüğünün bilincine varmak, yani özgürlüğünü gerçekleştirmektir (Hegel, 1991a:66). Tinin özgürlüğünü gerçekleştirmesi, "bilincine varma"sı serüveni, öyle bir serüvendir ki, basamaklı fenomenel görünümünde, bir önceki basamak hep bir sonraki basamağın ilkesine hizmet eder. Örneğin, "tinin kendi kendisinin özgür bilgisine varma sürecindeki basamaklar" (Hegel, 1991a:67) olan halk-tinleri de, aynı fenomenolojiye uyar. Halk ise, dini, kultus'u, töreleri, görenekleri, sanatı, anayasası, politik yasaları, eğilimlerinin bütün kapsamı ve eylemleriyle kendi [kendisinin] yapıtıdır (Hegel, 1991a: 70). Dolayısıyla, "bilincine varma" serüveni, törelerden, gelenekler-

den, sanattan, vs... geçerek, sonraki basamaklara doğru ilerleyen bir süreçtir. Tabii ki bütün bu süreç dünya tarihini oluşturur.

İşte tinin açılması ya da diyalektik ilerleme böyle bir şeydir özetle. Bu ilerlemenin yönü ve yapısı da Gadameri felsefenin ilgi alanı içerisine girmiştir. Çünkü Gadamer bu konuyla ilgili şunları söyler: "Bütün kendilik-bilgisi, tarihsel olarak önceden-verilmiş şeyden doğar ki, buna Hegel'le birlikte 'töz' (substance) adını veriyoruz. Çünkü o, bütün öznel niyetlerin ve eylemlerin altında yatar ve böylece, kendi tarihsel değişkenliğinde ne ise o olan herhangi bir geleneği anlamak için her olanaklılığı hem sınırlar hem de ortaya koyar. Bu hemen hemen felsefi hermeneutik'in amacını tanımlar: Onun görevi, kendisini belirleyen bütün öznel tözsellik içindekini keşfedene kadar Hegel'in tinin fenomenolojisinin yolunu yeniden izlemektir." (Gadamer, 1989:302). Denilebilir ki, "tarihsel olarak önceden-verilmiş" olan, öznenin içinde yer aldığı geleneği anlamak için ön-koşul olup, dinsel ritüeller, dini inançlar, sanat yapıtları, çeşitli adetler, çeşitli kültürel olgular, vs.. gibi, tarihsel olarak özneye miras bırakılmış olan sayısız "du-rum"durlar. Şimdi, Gadamer'in iddiası şudur: Hermeneutik'in görevi, bütün bu "du-rum"lardan -onları oluşturma oluşturma- geçen tinin izlediği yolu anlamak ve dolayısıyla da onun "bilincine varmak" için, tinin geçtiği yolu tekrar izlemek olmalıdır. Bir başka deyişle bunu şöyle de ifade edebiliriz: *Tinin özgürlüğünün bilincine varma sürecinin anlaşılması. Ve Gadamer'in hermeneutik'e yüklemiş olduğu bu görev de, hermeneutik durumu -anlama bakımından içinde bulunulan durumu- aydınlatmaktır. Bu ise, sonu olmayan, tamamlanmayan bir süreçtir. (Gadamer, 1989:301) Bu aydınlatma sürecinin kendisi de, aslında tarihsel bir olaydır. Aydınlatma süreci, her türlü tarihsel fenomenin ikincil olarak "tarihte yaratmış olduğu etkinin tarihi" anlamına gelen "etki tarüY'i üzerine bir *refleksiyondur.* (Gadamer, 1989:300-301) "Etki tarihsel" süreçte, tarihsel fenomenin etkisinden etkilenmiş olan bilinç, bu anlamda, tarihsel bir süreç içinde bu etkilenmeyi aydınlatmak ister. Dolayısıyla bu aydınlatmanın, yani bu refleksiyonun kendisi de tarihsel olur.*

Anlama döngüsünde yer alan "ön-kavrayış" ya da "önyargının" tarihsellik içindeki konumunu da böylelikle saptayabiliriz. Her şeyden önce, "anlama, esasında, tarihsel olarak etkilenmiş bir olay" (Gadamer, 1989:300)dır. Dolayısıyla anlama döngüsündeki anlama, esas itibarıyla tarihsel bir olaydır. Nasıl ki anlama döngüsünde, projeksiyonlar altında, başlangıçtan sonuna kadar, sürekli revize edilen ama anlamaya hep rehberlik eden "önyargılar", "ön-kavrayışlar" var ise, tarihsel süreç içinde de başlangıçtan sonuna kadar, geleneğin taşıdığı bir "etki tarihi" vardır ve bu da anlama uğraşında sürekli olarak refleksiyona tabidir. Anlama döngüsünde "bütüncül anlamı yakalamak" varken, tarihsel anlamda da "anlamaya çalıştığımız gelenek açısından kendimizi içinde bulduğumuz durum"un (Gadamer, 1989:301) aydınlatılması vardır. Ve ikincisi için özellikle

Gadamer'in vurgusu ışığında diyebiliriz ki, o, bitmeyen bir süreçtir. Çünkü, örneğin "bir metinde ya da sanatsal bir yaratımda içerileri gerçek anlamı süzmek, bitmeyen [bir] süreçtir." (Gadamer, 1988:77) Yani aydınlatma sürecinin, bir başka deyişle metinle ya da sanatsal yaratımla, anlamaya çalışan bizim aramızdaki "zamansal mesafe"nin^ üstesinden gelme süreci...Bu süreç içerisinde bütüncül anlamı yakalama bakımından rekabet eden çeşitli önyargılar vardır. Ve Gadamer'e göre aydınlatma süreci, "yalnızca çalışmanın bir parçasını yakalayan önyargıların birer birer ölmesine neden olur." (Gadamer, 1988:77) Buna karşılık da gerçek/hakiki anlamayı olanaklı kılan ön yargıların ortaya çıkmasına izin verir. (Gadamer, 1988:77). Bu zamansal mesafenin bitimsiz bir süreç olması, Hegelci anlamda, anlamaya çalışan özne ile aydınlatılmaya çalışılan durum arasındaki ilişkinin diyalektik bir ilişki olduğu anlamına gelir.³ Ve bu diyalektik ilişkide tez antitez arasındaki çelişki nihai bir sentezle sonlanmaz denilebilir.

Bu noktada, Gadamer'in hakikat anlayışının Hegelci yönüne geri dönersek, şunu diyebiliriz: Tıpkı Hegel'deki "hakikatin bir bütün olması" ve "refleksiyon'un hakikati bir sonuç olarak ortaya koyması"(Hegel, 1977b: 11-12) gibi düşüncelere uygun düşünceler vardır Gadamer'de de. Çünkü her şeyden önce, hermeneutik durumun aydınlatılması bir refleksiyon sürecidir ve hakikat bu süreçle birlikte ortaya çıkar. Ama aynı zamanda hakikat bir bütündür de ve dolayısıyla o, başlangıçtan beri var olandır, bu bakımdan da "tarihsel gelenekte *dile gelir.*" (Gadamer, 1989: xxii-xxiii). Hakikatin "dile gelmesi", Gadamer'in gelişi güzel kullandığı bir ifade değildir. "Dile gelen", örneğin bu bakımdan, bir "sanat işi" aracılığıyla deneyimlenebilir. Bu deneyimleme ise her türlü bilimsel deneyimin ve yönteminin dışında bir deneyimlemedir. Burada, "sanat işi" ile deneyim-leneyen şey, kendisini "bize gösterir". Ve işte tam bu nokta, yani hakikatin "dile gelmesi", "hakikatin kendini göstermesi" noktası, Gadamer'in hakikat anlayışını, Heidegger-ci hakikat anlayışına bağlayan noktadır.

Çünkü "hakikat" Heidegger'e göre, "aynı 'şey' (sache)e işaret eder, kendini gösteren bir şeye" (Heidegger, 1962:256). Ve yine o, "örtüsükalkan-Varlık (Being-uncoveredness)"dir (Heidegger, 1962:262). Dolayısıyla "örtüsükalkmışlık (uncoveredness)" olarak hakikat, doğru olan bir ileri sürümde ifade edilen/ileri sürülen şeyin kendisidir. Gadamer bu noktada, Hermeneutik'e bir anlamda, "hakikat için örtü kaldırma" görevini yüklemektedir diyebiliriz. Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, gerek tarihsel bir fenomenin etkisinde olsun gerekse bir sanat eserinin yaratımında ya da bir metnin anlaşılmasında olsun, geçmişe ait ama geçmişten günümüze, içinde bulunduğumuz gelenekle taşınarak gelen bu şeylerle bizim aramızda anlama bakımından bir gerilim vardır: Zamansal mesafe. Bu bizim, hermeneutik durumu aydınlatma süreci de dediğimiz şeydir ve o,

2 Metnin gerçekte ne söylediğinin ancak zamanla, kademeli olarak çıktığı şeklindeki Gadamer'in Hermeneutik'ine ilişkin bir değerlendirme için bakınız.(Palmer, 2002:241-242).

3 Bu bağlamda Gadamerci bakı;, Hegelci ve Platoncu diyalektiğin izlerini taşır.

"miras bırakılmış olanın kendisini bize açması ışığında gelenek ve göreneğin sürekliliğinde doldurulur." (Gadamer, 1988:76). Yani hermeneutik bakımdan, bu bitimsiz kapatılmayan zamansal mesafenin kendisinde, "örtü kalkacaktır" ya da bir diğer deyişle "miras bırakılmış olan bize kendisini açacaktır". "Miras bırakılan" ile "dil'in bize konuştuğu" (Gadamer, 1988:76) noktada, *hermeneutik görev*, konuşanın konuştuğunu anlamak olacaktır. Bu anlama zamansal bir mesafede gerçekleşecektir fakat, onun gerçekleşebilmesinin koşulu olan -aynı zamanda anlama bakımından her türlü deneyimlemenin de koşulu olan- önyargılar, ön-kavrayışlar ise, öznenin içinde yer aldığı gelenek tarafından kendisine zaten "işlenmiştir". Yani öznenin her türlü anlayışı, geleneğin taşıdığı olduğu anlayışlarla da biçimlenmiştir bir anlamda. Bu noktada öznenin görevi, "miras bırakılan şey ve kendisine konuşan şey" ile yüzleşmektir. Onunla karşılaşmaktır.

Hakikat Anlayışının Belirlediği Hermeneutik Görev

İmdi, şunu kolayca söyleyebiliriz: *Hermeneutik görevin belirlenmesinde, Gadamer'in hakikat anlayışı Hegelci hakikat anlayışı ile Heideggerci hakikat anlayışının kavşak noktasındadır.* Bu hakikat anlayışının çehresi bir yönüyle Hegelci hakikat anlayışına bakar, çünkü, hermeneutik durumun aydınlatılmasında, hermeneutik bilinç, Hegelci tinin tarihsel olarak izlediği yolu yeniden-izler. Ama bilinçlenme aşama/sının/lan-nın anlamı elde edilerek. Ve nasıl ki Hegelci refleksiyon bu yolda sonuç olarak "izi" çıkaran olumsuzlama (negation) ile birlikte bir motor güçtür, aynı şekilde hermeneutik bilinç de, refleksiyonun motor gücüyle "miras bırakılan şey, göze çarpsın ve kendini görünür kılsın diye, anlamaya rehberlik eden önyargıları bilinçli kılmak zorundadır" (Gadamer, 1988:77). Diğer deyişle, bu yolda, süreçte geçmişten beri gelenekle gelen önyargılar su yüzüne çıkarılır. Nasıl ki, Hegel'de hakikat bir bütündür yani, hakikat ne başta ne sondadır ama onlardan oluşan ve içine sürecin de dahil olduğu şeyin kendisinde; farkında olmaksızın bizi etkileyen önyargıların bilincine/farkına varılarak, onları zamansal mesafenin bitimsiz "öğütücülüğüne" bırakmak da bu türden bir hakikat anlayışına uygundur: Çünkü hakiki anlama, sürecin bütünlüğünde çıkacaktır. İşte *hermeneutik görev*, bu söylenenlere paralel bir tarzda belirlenir: hermeneutik durumun aydınlatılması için özneyi koşullandıran şeyin anlaşılması. Öte yandan, Gadamerci hakikat anlayışının çehresi diğer bir yöne, Heideggerci bir yöne bakar. Bu bakımdan da şunları diyebiliriz: Hermeneutik durumun aydınlatılması ya da geleneğin kendini açması, bir ve aynı şeye işaret eder: Hakikatin kendini göstermesi. Hakikatin örtüsünün kalkması, bize kendini göstermesi nasıl mümkün olacaktır peki? Heidegger'e göre hakikat "örtüsükal-kan-Varlık"tır ve "dil ise varlığın evi"dir. Dolayısıyla dil ve hakikat arasında yakın bir ilişki vardır. Bu öyle bir ilişkidir ki, "örtünün kalkması" dil üzerinden gerçekleşir. Çünkü "anlama, dil-bağımlı" (Gadamer, 1977a: 15) olmasından dolayı, hermeneutik dene-

yim de dil ortamında gerçekleşecektir. Dil, "iki kişi arasında olan hakiki anlama ve uyuşmanın içlerinde yer aldıkları ortamdır". (Gadamer, 1989:384). Dolayısıyla, örneğin geçmişe ait bir sanat eseriyle bizi hermeneutiksel bir deneyimde buluşturan, bu deneyimi gerçekleşmesini olanaklı kılan şey, dildir. İşte bu noktada hakikatin bize "gelenekten konuşması" için, metinle yapılan dialog önemlidir. Her şeyden önce, "miras bırakılan ile yüzleşildiği" bu ortamda, "bir metindeki miras, okuyucuya hiçbir ortak yönü olmayan bir kişi olarak değil, karşılıklı anlayış içerisinde bulunarak işarette bulunur ve iddialarını sunar" (Palmer, 2002:259). Yani metindeki miras ile karşılaşan okuyucunun ortak olarak sahip oldukları noktalar vardır. Bu ortak noktalar (yani, miras), anlamak isteyen hermeneutik bilince, metni anlama uğraşısında yardım eder. Yine de, bir metni anlamak, metnin yorumlayıcıya yönelmiş olduğu soruyu anlamaktır. Sorunun anlaşılması, yanıt olan metnin anlaşılmasını getirecektir. Bu bakımdan da metin, yorumcu tarafından öyle bir soru içine konulmalıdır ki metin kendini "açsın"⁴. Ancak böylece, metnin anlamının içinde yer aldığı sorunun ufku (horizon)⁵ ulaşılabilir. (Gadamer, 1989:370).

Şu halde görmekteyiz ki Heidegger'de bulunan "hakikatin kendini göstermesi", "dil bize konuşması" gibi temel unsurlar, Gadamerci hermeneutik görevi sıkı sıkıya belirlemektedir. *Hermeneutik'in görevi* bu noktada, metnin anlamının içinde yer aldığı ufku keşfedebilmektir/tanımdır. Bu da ancak, "metni içerisinde bulunduğu yabancılıktan çıkarmak ve ilk görevi soru ve cevap olan diyalogun, hayat dolu ortamına getirmektir." (Gadamer'den aktaran Palmer, 2002:262). Ya da bir başka deyişle görev, "metinle diyaloga girmektir" (Gadamer, 1989:368).

Buraya kadar, iki tür hakikat anlayışı ve onların belirlediği iki tür hermeneutik görev tanımı ile karşılaştık. Hegelci hakikat anlayışı, hermeneutik görevi bir üst düzeyde belirlemekteydi. Hermeneutik durumun aydınlatılmasında izlenecek yol ve bu aydınlatmayla ortaya çıkan "anlama" aşamaları. Oysa Heideggerci hakikat anlayışı, hermeneutik nesneye daha yakın bir anlayıştır. Bu anlayış metni anlamak için önyargılarımızın askıya alınmasıyla (suspention) (Gadamer, 1988:77) ilintilidir ve sonrasında soru-cevap diyalogu ile... Demek oluyor ki, özne, örneğin tarihsel bir metinle karşılaştığında öncelikle o metnin "miras"ı ile yüzleşebilmek için öncelikle kendi önyargılarının farkına varması - ya da onları askıya alması gerekiyor. Böylelikle miras bırakılan göze çarpıyor. Daha sonra Heideggerci hakikat anlayışının çerçevesi içinde, hermeneutik görev, metnin ufkuyla karşılaşmak için, onu kendi yabancılığından çıkaran bir soru-cevap diyalogo-

⁴ Bu konu için, bkz. (Gadamer, 1989:362-379) ayrıca özet bir anlatım için bkz. (Burner, 2002:260-264)

⁵ "Ufuk" ve "ufukların kaynaşması" kavranılan Gadamer'in felsefi hermeneutik'te önemli kavramlar olup, ufuk, "tekil hakim bir noktadan görülebilen her şeyi içeren görüşün erimi" (Gadamer, 1989:302) şeklinde tanımlanır, öyleyse, bir metni anlamak isteyen kişi/yorumlayıcı ite metnin anlamının içinde yer aldığı ayrı ufuklar vardır ve metinle bir "yüzleşme" durumunda bu ufukların kaynaşması söz konusudur. Ve bütün bu kaynaşma "dil" ortamında gerçekleşir.

gu içerisine koyuyor. Böylece, yorumcunun ufku ve metnin içinde yer aldığı ufuk kaynaşıyor ve anlama gerçekleşiyor. Çünkü anlama, "daima, kendilerinde varolduktan varsayılan bu ufukların kaynaşmasıdır" (Gadamer, 1989:306).

İki tür hakikat anlayışının belirlenmesinde ortaya çıkan Gadamerci hermeneutik görev, birkaç unsuru kendisinde taşımaktadır. Bunu, Gadamer'in, eski hermeneutik gelenek içerisindeki bir ayırmadan söz ederken de görmekteyiz. Orada Gadamer, Hermene-utik'in üç kısma bölünmüş olup, bunların, *subtilitas intelligendi* (anlama), *subtilitas ex-pilicandi* (yorumlama) ve J.J. Rambach tarafından eklenen *subtilitas applicandi* (uygulama) olduğunu belirtir. (Gadamer, 1989:307). Gadamer, diğer kısımlarla birlikte uygulama kısmının, Hıristiyan inancını yüceltme amacıyla geçmişte dogmatik olarak kullanıldığını söyler. Hermeneutik bu bağlamda, ilk defa Schleiermacher tarafından dogmatik yönlerinden ayrılarak kullanılmıştır. (Gadamer, 1995:14) Şimdi, Gadamer'e göre, hermeneutik problemde anlama ve yorumlamanın yanı sıra uygulama ögesi de vardır. Yalnız Gadamer'in uygulamadan anladığı şey, ne onun geçmişin romantik dönem hermeneutikçileri adını verdiği kişilerin uygulamadan anladığı şey ile, ne de teolojik hermeneutikte kullanıldığı biçimiyle uygulama ile aynıdır. O'na göre "uygulama" problemi, bütün anlamada bulunur (Gadamer, 1989:307). Ve hermeneutik süreç bir bütün olup, anlama ve yorumlamadan oluştuğu gibi, uygulama da bu sürecin bir parçasıdır (Gadamer, 1989: 308). Hermeneutik göreve bu yönüyle -uygulama yönüyle- bakıldığında, onun bir pratik felsefeyle akrabalığı görülebilir. (Gadamer, 1995:27) Bununla birlikte bir *praxis* felsefesinin, praxis olmayışı gibi, Gadamerci felsefi hermeneutik, pratik kaygılar gütmmez. O, kendisinde bulunan bu *praxis* felsefesiyle akraba yönüne⁶ rağmen, yine denilebilir ki, bir *theoria* etkinliğini de içermektedir.

Gadamer'in hakikat anlayışının Heidegger'in hakikat anlayışına yakın olduğu yerde beliren, "metinle diyalojik sürece girme" diye betimlenen hermeneutik görev bu bakımdan felsefi hermeneutik'in praxis yönünü işaret etmektedir diyebiliriz. Çünkü bu noktada anlamak isteyen özne, sürekli olarak metinle bir iletişim, diyalog halinde değildir. Ve metnin anlama bakımından yanıt olduğu soruyu, yeniden kurmaya çalışmalıdır ki bu açıkça *subtilitas applicandi'dvc*.

Bununla birlikte burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır ki, Gadamer, felsefi hermeneutik kuramının öyle çok da praxis'e yönelmiş bir kuram olmadığını iddia etmiştir. Örneğin bu noktada şöyle der: "Önceki hermenetik'lerde olduğu gibi, anlamaya rehberlik etmesi için bir el kitabı (manual) üretmeyi amaçlamadım" (Gadamer, 1989:xxviii). Bu, onun felsefi hermeneutik'inin pratik kaygılardan uzak bir yönüne işaret eden bir alıntıdır. Gadamer'de aynı kaygı, felsefi hermeneutik'in sosyal bilimlerin yöntemi olarak kullanılmasına karşı da vardır: "Yalnız başına alındığında, sosyal bilim-

6 Bu yön, her hermeneutik problemde bulunan "uygulama" yönüdür.

lerin metodolojik işlemini betimlemek için bir kurallar sistemini geliştirmek istemedim" (Gadamer, 1989:xxviii) der bu bakımdan da.

Demek oluyor ki, Gadamer'in hermeneutik'i, *subtilitas applicandi*'yi içermesiyle bir *praxis* felsefesine akrabadır fakat durumun hepsi de bu değildir. Çünkü bu hermeneutik'in görevi, "anlama için bir el kitabı üretmek" ya da "sosyal bilimlere, bilimsel anlamda bir yöntem olmak" değildir. Felsefi hermeneutik, bu noktada daha çok bir "felsefi etkinlik biçimidir" yada "bir felsefe yapma biçimidir." (Gadamer, 1989:xxiii) İşte bu nokta adeta, Gadamer'in hakikat anlayışının Hegelci yüzüne işaret eder. Çünkü hermeneutik görev, Hegelci hakikate bakan yüzünde, bir anlamda spekülatif bir görev üstlenmiş olup, tinin geçtiği yolu anlamak/bilincine varmak ister. Bu da, bir bakıma, felsefe yapmakla mümkündür.

Dolayısıyla, hermeneutik görev, Hegelci hakikat anlayışı altında teorik bir rol üstlenirken, Heideggerci hakikat anlayışı altında daha pratik bir rol üstlenmektedir diyebiliriz.

Öznenin Konumu

Hermeneutik görevin üstlendiği bu rollere uygun olarak, anlamak isteyen özne de o rollere paralel konuma yerleşir. Yani Hegelci hakikat anlayışının belirlediği hermeneutik görev dahilinde özne, "daha uzun erimli" ve sürekli gerçekleştirilmekte olan "tarihsel" bir amaca hizmet eder: Tüm insani yaratımlarda var olan anlamı yeniden okumak (Gadamer, 1995:25)...Bu amaç "daha uzun ömürlüdür" çünkü o, üstesinden gelineme-yen zamansal mesafenin tüketilemez⁷ gerçekliğinde yer alır. Tüketilemezdir, çünkü yeniden okunmak istenen anlamla okuyucunun anlaması arasında bir "fark" vardır.⁸ Dolayısıyla öznenin anlamak istediği şey ile kendisi arasındaki hermeneutik anlamdaki "fark" öyle kapatılamaz bir uçurumdur ki, özne bütün "anamlı" yaratımlarını anlamak amacıyla geçmiş olduğu yolu yeniden izler: Bu adeta, "Tin'in Fenomenolojisi" adlı oyunun özne tarafından oynanan ikinci sahnesidir. Bu sahne boyunca özne bir üst düzeyden bilinçlenmeyi yaşamakta olup bu bilinçlenme, yanlış önyargı ile hakiki önyargının ayrılmasıyla^ gerçekleşmektedir.

⁷ Gadamer, yukarıda bizim gene! olarak metin ile yorumcu arasında yer aldığımız söylediğimiz bu mesafeyi, tarihsel olarak kastedilen mirasın uzaktaki nesneliliği ite bir geleneğe ait oluşumuz arasında betimler. (Gadamer, 1988:76) Ve onun üstesinden gelinemez olduğunu ama bu üstesinden gelinemezliğin zamansal bir anlamdan dolayı olmadığını belirtir. (Gadamer, 1988:76)

⁸ Bu "mesafe"/ "aradalık" ya da Hegelci bir terimle ifade edersek bu "fark", "miras bırakılmış olanın kendisini bize açması ışığında, gelenek ve göreneğin sürekliliğinde doldurulur" (Gadamer, 1988:76) Yani farkın sürekliliği gibi doldurma işleminin de bir sürekliliği vardır. Böylelikle bu hermeneutik çaba, hep bir tarihsellik içerisinde kendisini arz eder.

Gadamer, bu noktada "zamansal mesafenin, hermeneutik'in gerçek kritik görevini çözebildiğim, yani hakiki (true) on yargıyı yanlış ön yargıdan ayırdığımı" (Gadamer, 1988:77) belirtir.

Öte yandan, öznenin bu tarihsel rolüne karşılık, o rolle paralel olduğunu düşündüğümüz bir başka rolü daha vardır: Hakiki anlamın, hakikatin çıkması için metnin¹⁰ kendi yabancılaşmışlığı olan örtüsünü ya da bir başka deyişle "peçesini" kaldırmak. Sözüni ettiğimiz bu nokta, öznenin konumunun Heidegger güdümlü hermeneutik görevle belirlendiği noktadır. Özne bu konumda, metni kendi yabancılaşmışlığından kurtarmak ve hermeneutik deneyimin içinde yer alan soru-cevap ortamına taşımak ister. Bunu yaparken de, yabancılaşmanın getirmiş olabileceği yanlış anlamalardan kaçınma gibi Schle-iermacherci bir amacı olmayıp (Gadamer, 1977a:7), tersine onları bu tür anlamaların ayıklanacağı ve hakiki anlamın çıkacağı zamansal mesafenin ayırıcılığına havale ederek, metinle iletişime girmek ve ondaki "tanıdık" olanı ortaya çıkarmaktır. Dolayısıyla özne, bu konumda sorgulayıcı bir konumdadır. "Bildik" olanın farkına varmak ister.

İşte tam da burada, öznenin hem Hegelci hem Heideggerci rollerinin bir potada eridiği yer vardır. Bir yanda, özne, Heideggerci anlamda karşısında duran şeyin örtüsünü kaldırmaya ve ondaki "hakikati" açığa vurmaya yönelmiştir. Bu bakımdan "tanıdık olanı" arar ve onun görünmesi için örneğin bir diyalojik ortam hazırlar. İçinde birlikte yer aldığı dil ortamında onunla karşılaşır ve "kaynaşır"¹¹. Öte yanda, ne ilginçtir ki özne için bu tanıdık olanın, tanımabilirliğinin koşulu Hegelci anlamda kurulmuştur: "Çünkü tarihsel bilinç gerçekten onun içerisinden geçmiştir ve bugün de kendisinde bir aracıyı bulundurmaktadır" (Gadamer'den aktaran Palmer, 2002:278) Dolayısıyla Gadamer'in felsefi hermeneutik'inin belirlemiş olduğu özne, kendisine biçilen iki rolü bir gerilim duymaksızın üstlendiği bir konuma yerleşmiştir denilebilir.

KAYNAKÇA

- Gadamer Hans-Georg, (1989), *Truth and Method* (çev.J. Weinsheimer ve D.C.Marshall) The Continuum Publishing Company: New York, Gadamer Hans-Georg, (1977a), "The Universality of the Hermeneutical Problem", *Philosophical Hermeneutics* (çev. David E. Linge) University of California Press:Los Angeles
- Gadamer Hans-Georg, (1995), "Hermeneutik", *Hermeneutik (yorumbilgisi) Üzerine Yazılar* (çev. ve der. Doğan Özlem) Ark Yayınevi:Ankara
- Gadamer Hans-Georg, (1988), "On the Circle of Understanding" , *Hermeneutics versus Science?* (çev. ve der. J.M. Connolly and T. Keutner) University of Notre Dame Press: Indiana

¹⁰ Burada metin, bir sanat eseri olabileceği gibi, anıtlar, dilsel olarak kavranılmış şey ya da tarihsel olarak döktmante edilmiş bir şey, felsefi kavramlar vs...olabilir. Ve aslında bu anlamda hermeneutik çaba "dünyanın deneyimlendiği her yerde zaten işbaşındadır" (Gadamer, 1995:26).

¹¹ Ufukların kaynaştığı bir ortamda...

Gadamer'in Hakikat Anlayışının İki Kaynağı ve Hermeneutik'in Görevi

Hegel G.W.F., (1977b), *Phenomenology of Spirit* (çev. A.V. Küller), Oxford University Press:Qxford

Hegel G.W.F., (1991a). *Tarihte Mil* (çev. Onay Sözer), Ara Yayıncılıdstanbul

Heidegger Martin, (1962), *Being and Time* (çev. J. Macquarrie ve E. Robinson), Harper & Row:USA Lammi Walter, (1991b), "Hans-Georg Gadamer's 'Correction' of

Heidegger", *Journal of the*

History of Ideas, Vol. 52, Issue 3 s. 487-507 Palmer Richard E., (2002),

Hermenb'tik (çev. İbrahim Görener) Anka Yayınlardstanbul

